

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเรื่องการรวมตัวกันทางอุตสาหกรรมถือเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่อยู่ในทฤษฎีที่ตั้งอุตสาหกรรม เวบเบอร์ ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นบิดาของนักภูมิศาสตร์ได้บรรจุ “การรวมตัวกันทางอุตสาหกรรม” เป็นปัจจัยหนึ่งในการกำหนดที่ตั้ง นอกจากนี้ มีงานวิจัยจำนวนมากไม่น้อยที่สนับสนุนว่า สถานประกอบการได้รับประโยชน์จากการรวมตัวกันในหลายรูปแบบ อย่างไรก็ตาม นิคมอุตสาหกรรมถือเป็นตัวอย่างที่ดีของการรวมตัวกันทางอุตสาหกรรม

ในการพิจารณาทำเลที่ตั้งของโรงงาน นิคมอุตสาหกรรมสามารถดึงดูดความสนใจของผู้ประกอบการหลายคนเพราะนิคมอุตสาหกรรมมีการปรับปรุงที่ดิน จัดสร้างโรงงานสำเร็จรูปอย่างมีระเบียบเรียบร้อย มีสาธารณูปโภค ที่พักอาศัย ร้านค้า โรงเรียน ระบบกำจัดน้ำเสียและบริการต่างๆ (Wilson, 1963: 3-5) นอกจากนี้ นิคมอุตสาหกรรมซึ่งเป็นรูปแบบของการรวมกลุ่มของโรงงานอุตสาหกรรมยังช่วยให้เกิดการประหยัดภายนอก(External Economies) (Smith, 1981: 60-61) เพราะสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายและขจัดปัญหายุ่งยากหรืออุปสรรคที่อาจเกิดขึ้น รวมทั้งเป็นการประหยัดการลงทุนด้านสาธารณูปโภคต่างๆอีกด้วย (นฤมล ชมภูนุช, 2537: 9)

ผู้ประกอบการที่ตัดสินใจตั้งสถานประกอบการในนิคมอุตสาหกรรมแห่งหนึ่งจำเป็นต้องผ่านกระบวนการกลั่นกรองทางความคิดหลายขั้นตอน อันจะนำมาซึ่งทัศนคติที่เกิดขึ้นทั้งในแง่บวกและแง่ลบเนื่องจากความเป็นไปได้ของความคาดหวังก่อนและหลังการตั้งโรงงานมีความแตกต่างกัน (นฤมล ชมภูนุช, 2537: 3)

ในส่วนต่อไป ผู้วิจัยจะนำเสนอแนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการรวมตัวกันทางอุตสาหกรรม นิคมอุตสาหกรรมและความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับทัศนคติ

2.1 แนวความคิดเรื่องการรวมตัวกันทางอุตสาหกรรม

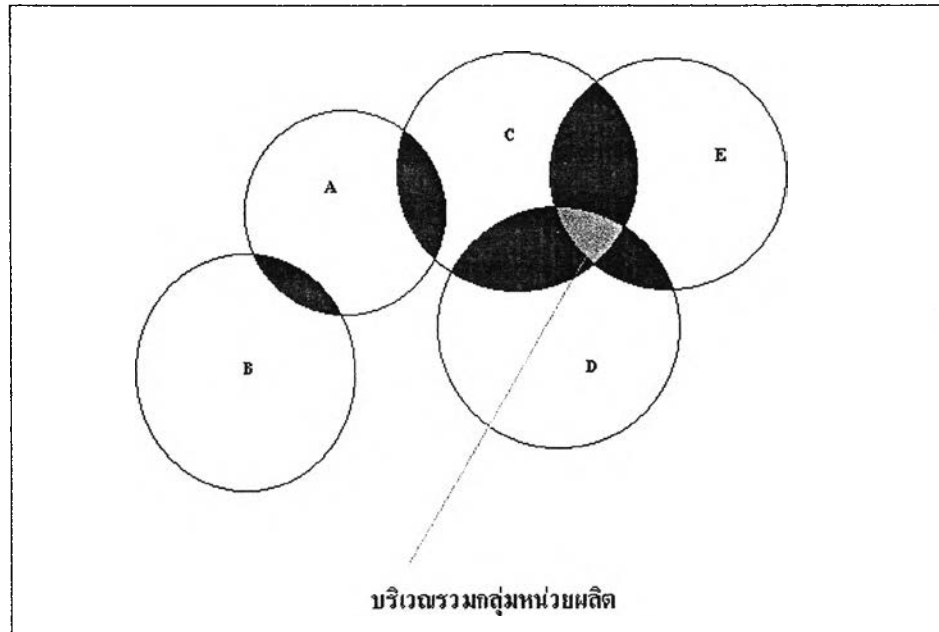
เวบบอร์ (Weber) ได้รับการยกย่องโดยนักภูมิศาสตร์จำนวนไม่น้อยว่าเป็น “บิดาผู้ให้กำเนิดทฤษฎีที่ตั้งอุตสาหกรรม”(Massey, 1973: 186) ทฤษฎีของเวบบอร์ถือว่าเป็นส่วนสำคัญของภูมิศาสตร์อุตสาหกรรม เนื่องจากทฤษฎีของเขาได้ถูกนำมาพัฒนาต่อกันมาในภายหลังให้ถูกต้องและใกล้เคียงกับโลกที่เป็นจริงมากที่สุด

ตามแนวความคิดของเวบบอร์ ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลในการกำหนดที่ตั้งมี 3 ปัจจัยคือ ต้นทุนขนส่ง ต้นทุนแรงงานและพลังของการรวมตัว(agglomeration) (กาญจณี พลจันทร์, 2526: 4)

เวบบอร์ เห็นว่าการรวมตัวทางอุตสาหกรรมเป็นปัจจัยอิสระไม่ขึ้นกับปัจจัยอื่น เวบบอร์ จึงเรียกการรวมตัวทางอุตสาหกรรมว่า “การรวมตัวทางอุตสาหกรรมโดยแท้จริง”(pure agglomeration) หรือ “การรวมตัวทางอุตสาหกรรมโดยเทคนิค”(technical agglomeration) และได้บรรจุหลักการเกี่ยวกับการประหยัดภายนอกเข้าไปในทฤษฎีที่ตั้งอุตสาหกรรมด้วย (เอกจิต วงศ์ศุภชาติกุล, 2523: 14-15)

นโรดม ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา (2532: 87-88) ได้อธิบายทฤษฎีที่ตั้งอุตสาหกรรมของเวบบอร์เกี่ยวกับผลกระทบของการรวมกลุ่มหน่วยผลิตที่ตั้งหน่วยผลิตว่า “หน่วยผลิต A B C D และ E ตั้งอยู่ ณ ตำแหน่งที่มีค่าขนส่งต่ำที่สุดของตนอยู่แล้ว ต่อมา หน่วยผลิตแต่ละแห่งพบว่าหากหน่วยผลิตจำนวนตั้งแต่ 3 หน่วยขึ้นไปสามารถรวมตัวในบริเวณเดียวกันได้ แต่ละหน่วยผลิตจะสามารถประหยัดต้นทุนการผลิตได้ 20 บาทต่อหน่วยสินค้า เส้นวงกลมที่ล้อมรอบหน่วยผลิตแต่ละแห่งคือ เส้น “ค่าขนส่งเพิ่มเท่าวิกฤต” อย่างไรก็ดี การรวมกลุ่มหน่วยผลิตตามเงื่อนไขดังกล่าวจะเป็นไปได้เมื่อมีการซ้อนกันของวงกลมตั้งแต่ 3 วงขึ้นไป (บริเวณสีแดง) ในรูป 2.1 หน่วยผลิต C D และ E เกิดการซ้อนกันเป็น “อาณาบริเวณของการรวมกลุ่ม” (Area of Agglomeration) ส่วนการซ้อนกันของหน่วยผลิต A และ B อยู่นอกเงื่อนไขที่ตั้งไว้ จึงไม่เกิดการประหยัดภายนอก (external economies)”

บางครั้งการที่อุตสาหกรรมเริ่มต้นจากจุดเล็กๆแล้วจึงขยายตัวเป็นเขตอุตสาหกรรมใหม่ได้นั้น เนื่องมาจากได้ประโยชน์จากการประหยัดของการรวมตัว(economies of geographical concentration) แต่สาเหตุอีกประการหนึ่งที่ทำให้อุตสาหกรรมรวมตัวกัน เนื่องจากอุตสาหกรรมจะมีการเชื่อมโยงกันเอง (linkage) กล่าวคือ โรงงานหลายประเภทได้ประโยชน์จากการตั้งอยู่ใกล้กัน (อัษฎติ ภูวิชัยสัมฤทธิ์, 2521: 5) และจะสนับสนุนกันในเรื่องต่างๆ เช่น โอกาสในการเลือกวัตถุดิบจากหลายๆแหล่ง เป็นต้น

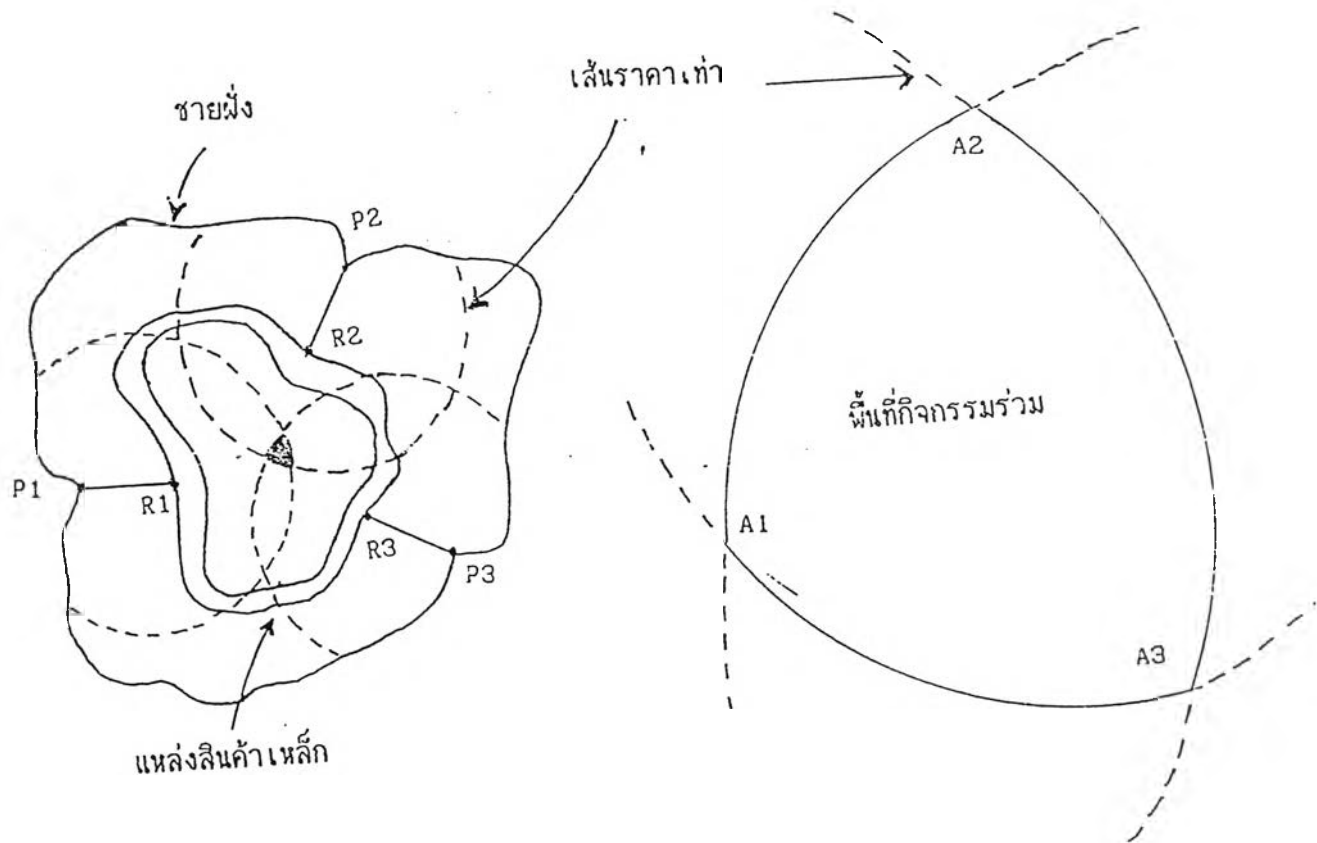
รูป 2.1 ทฤษฎีของเวบเบอร์เกี่ยวกับผลกระทบของการรวมกลุ่มหน่วยผลิต
(นโรตม์ ปาลกะวงษ์ ฌ อัยรยา, 2532: 88)

เวบเบอร์เชื่อว่าการรวมกลุ่มหน่วยผลิตก่อให้เกิดการประหยัดภายนอก(External Economies of Scale) ด้วยสาเหตุสามประการ ประการแรกเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายในเรื่องอุปกรณ์ทางเทคนิคที่มีราคาสูงโดยให้หน่วยผลิตที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกันใช้ร่วมกัน ประการที่สอง การจ้างแรงงานให้ทำหน้าที่เฉพาะอย่างจะทำให้เกิดประสิทธิภาพอย่างสูงและเป็นการประหยัดต้นทุนการผลิตในส่วนของการจ้างแรงงานเมื่อหน่วยผลิตที่เกี่ยวข้องตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกัน ประการสุดท้าย การประหยัดเกิดจากการซื้อวัตถุดิบร่วมกัน ทำให้สามารถซื้อได้ในราคาถูก(นโรดม ปาลกะวงษ์ ณ อยุธยา, 2532: 87-88)

นอกจากนั้นเวบเบอร์ยังให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า การรวมกลุ่มของสถานประกอบการก่อให้เกิดความเข้มข้นในการผลิตมากขึ้นและเมื่อการผลิตสินค้ามีมากขึ้น ผู้ประกอบการอาจคิดที่จะขยายโรงงานให้กว้างขวางขึ้นในบริเวณพื้นที่เดิมซึ่งทำให้เสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่า เพราะการสร้าง โรงงานอุตสาหกรรมแห่งใหม่จะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมาก โดยเฉพาะด้านสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ(นฤมล ชมภูษ, 2537:12)

Walter Isard นักเศรษฐศาสตร์ภูมิภาคอีกผู้หนึ่งที่ศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีแหล่งที่ตั้งอธิบายถึงผลกระทบของขนาดการผลิตว่า หน่วยผลิตที่ตั้งอยู่ ณ แหล่งที่มีวัตถุดิบหลายชนิดจะมีตลาดขนาดใหญ่กว่าหน่วยผลิตที่ตั้งอยู่ ณ แหล่งที่มีวัตถุดิบน้อยชนิดและการที่มีตลาดขนาดใหญ่จะทำให้หน่วยผลิตนั้นๆมีประสิทธิภาพในการขยายขนาดการผลิตของตนให้เพิ่มขึ้นกว่าหน่วยผลิตอื่นๆ สิ่งเหล่านี้จะเป็นตัวดึงดูดบรรดาหน่วยผลิตให้เกิดการรวมตัวในทางพื้นที่ขึ้น ในการนี้ Isard ได้วิเคราะห์ถึงการเลือกที่ตั้งตามการรวมตัวกัน กล่าวคือ กิจกรรมต้องอยู่ร่วมกันในที่ตั้งเดียวกันอย่างที่จะไม่มีใครเสียประโยชน์จากพื้นที่นั้น ทำให้เกิดการกระจุกตัวในพื้นที่ขึ้น(กาญจณี พลจันทร์, 2526: 14)

Isard ได้นำแนวความคิดของ Weber ซึ่งกล่าวถึงการประหยัดจากการรวมตัวกันของโรงงานภายใต้เงื่อนไขของ “ค่าขนส่งเพิ่มเท่าวิกฤต” โดยได้สมมติให้พื้นที่เกาะแห่งหนึ่งซึ่งมีแร่เหล็กเป็นทรัพยากรและมีพื้นที่ 3 แห่งในเกาะนี้คือ R1 R2 และR3 ซึ่งสนใจในการผลิตแร่เหล็กโดยมีสิทธิทำการผลิตจากเกาะนี้ร่วมกัน พื้นที่ทั้งสามนี้จะส่งแร่เหล็กไปยังเมืองท่าของตน คือตำแหน่ง P1 P2 และP3 ดังในรูป 2.2 ไอซาร์ดเสนอว่า โรงงานของทั้งสามพื้นที่ควรตั้งอยู่ในพื้นที่สามเหลี่ยมตรงกลางบริเวณแรกคือ ตำแหน่ง A1 A2และA3 และชี้ให้เห็นว่าจุดทั้งสามนี้เป็นจุดของตำแหน่งที่มีต้นทุนการผลิตต่ำสุดของทุกโรงงานเพราะได้ประโยชน์จากการรวมตัวกัน ไอซาร์ดเรียกพื้นที่บริเวณนี้ว่า “พื้นที่กิจกรรมร่วม” (joint action space) (Isard and Smith, 1967: 45-51)

รูป 2.2 รูปแบบที่ตั้งของแหล่งอุตสาหกรรมซึ่งได้รับประโยชน์จากการรวมตัว
(อ้างถึงในบุษกร สิงขรัตน์, 2523: 24)

เรนเนอร์(Renner) เห็นว่า การรวมกลุ่ม โรงงานอุตสาหกรรม ทำให้เกิดการพึ่งพาซึ่งกันและกัน โดยแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ ความสัมพันธ์ที่ไม่เกี่ยวเนื่องกัน (Disjunctive Symbiosis) หมายถึง การที่อุตสาหกรรมต่างประเภทกันได้รับประโยชน์จากการตั้งอยู่ใกล้เคียงกัน โดยไม่มีความเกี่ยวข้องกันทางด้านการผลิต เช่น โรงงานทอผ้ารับคนงานหญิงจากครอบครัวของคนงานเหมืองแร่ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่เอื้อประโยชน์แก่ผู้ประกอบการหรือโรงงานอุตสาหกรรมโดยทางอ้อม และ ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกัน(Conjunctive Symbiosis) หมายถึงการที่อุตสาหกรรมต่างประเภทกันได้รับประโยชน์จากการตั้งอยู่ใกล้เคียงกัน โดยมีความสัมพันธ์กันทางด้านการผลิต เช่น โรงงานหนึ่งมีผลผลิตที่เป็นวัตถุดิบของอีกโรงงานหนึ่ง ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่เอื้อประโยชน์แก่ผู้ประกอบการโดยตรง

ในส่วนที่เกี่ยวกับผลกระทบของการรวมตัวของอุตสาหกรรมนั้น การรวมตัว (Agglomeration)หมายถึง การกระจุกตัวของการผลิตสินค้าชนิดหนึ่งในสถานที่แห่งหนึ่ง และผลของการรวมตัวมีผลกระทบอยู่สองประเภท อันได้แก่การประหยัดจากขนาดภายในโรงงานหนึ่ง (Internal Economies of Scales)คือ การประหยัดช่วยลดต้นทุนการผลิตที่เกิดขึ้นได้ถ้ามีขนาดการผลิตที่ใหญ่พอ และมีจำนวนผลผลิตอยู่ในระดับพอเหมาะ(อัญชลี ภูวิชยสัมฤทธิ์,2521: 3) และการประหยัดจากการรวมกันของหลายๆ โรงงาน(External Economies of Scales)ซึ่งเป็นการลดต้นทุนการผลิตต่อหน่วยลง กล่าวคือ หน่วยผลิตแต่ละแห่งไม่อาจสร้างขึ้นได้จาก การขยายการผลิตขึ้นโดยลำพัง แต่เกิดจากการเพิ่มขึ้นของปริมาณการผลิตของอุตสาหกรรมนั้นๆทั้งหมด เช่น การที่โรงงานไปรวมกันอยู่ในนิคมอุตสาหกรรมทำให้ต้นทุนการกำจัดน้ำเสียของทุกโรงงานลดต่ำลง

อย่างไรก็ตาม โรงงานมีแนวโน้มจะตั้งในแหล่งที่มีการรวมตัวถ้าต้นทุนการผลิตที่ประหยัดได้ในแหล่งนี้มีมากกว่าการเพิ่มขึ้นของค่าขนส่งของการย้ายจากแหล่งที่มีค่าขนส่งต่ำสุด และการรวมตัวจะมีวิสาหกิจหลายแห่งเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งทุกวิสาหกิจจะได้รับประโยชน์สุทธิจากการรวมตัวกัน เพราะการรวมตัวให้ประโยชน์เกินกว่าค่าขนส่งที่จ่ายเพิ่ม การรวมตัวกันขึ้นอยู่กับความเป็นไปได้ทางเศรษฐกิจ การมีพื้นที่ว่างเพียงพอและความหนาแน่นของวิสาหกิจที่มารวมตัวกัน นิคมอุตสาหกรรมเป็นตัวอย่างที่ดีของการรวมตัวกันของกิจการอุตสาหกรรม (วิทย์ ศัตยารักษ์วิทย์, 2542: 115)

เนอร์ซ(Nourse) ได้อธิบายถึง “การที่อุตสาหกรรมประเภทต่างๆได้รับประโยชน์จากการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม”(Agglomeration economics) โดยแบ่งการรวมตัวออกเป็นประเภทต่างๆ

4 ประเภท(Nourse, 1968: 85-92 อ้างถึงใน เอกจิต วงศ์สุภชาติกุล, 2526: 41-45) คือ

1) การประหยัดค่าขนส่งเมื่อสถานประกอบการตั้งอยู่ใกล้กัน (Transfer economies)

สถานประกอบการซึ่งมีตลาดและแหล่งวัตถุดิบที่กระจุกกระจายทั่วไปนั้นจะตั้งอยู่ตามชุมทางต่างๆเพื่อลดค่าขนส่งให้ต่ำที่สุด

- 2) การประหยัดภายใน (International economies of scale to the firm) ซึ่งเป็นผลจากการที่สถานประกอบการมีปริมาณการผลิตเพิ่มขึ้น ทำให้ต้นทุนการผลิตโดยเฉลี่ยลดต่ำลง
- 3) การประหยัดจากทำเลที่ตั้ง (External economies of scale to the firm that are internal to the industry or Localization economies) หมายถึง การลดลงของต้นทุนการผลิตต่อหน่วยสินค้าภายในหน่วยผลิตเมื่อสถานประกอบการชนิดเดียวกันตั้งอยู่ในที่เดียวกัน
- 4) การที่อุตสาหกรรมหลายประเภทขยายตัวในทีใดทีหนึ่งและมีส่วนทำให้ทุนเฉลี่ยของแต่ละสถานประกอบการลดลง (External economies of scale to an industry) การประหยัดในลักษณะนี้มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาภาค บางครั้งจึงเรียกว่าเป็น “การประหยัดจากสภาพความเป็นเมือง”(Urbanization-regionalization economies)

ในขณะที่เนอร์ซแบ่งการรวมตัวกันของอุตสาหกรรมออกเป็นประเภทต่างๆตามลักษณะของการรวมตัวที่แตกต่างกันออกไปโดยเน้นถึงผลของการรวมตัวที่จะเกิดขึ้นแก่สถานประกอบการเป็นหลัก โรเซนสไตน์ โรแดน(P.N.Rosenstein-Rodan) ได้อธิบายเกี่ยวกับการพึ่งพาซึ่งกันและกันของโรงงานด้านการผลิตสินค้าเพื่อผลของการพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวมเป็นหลัก โดยใช้ “ทฤษฎีการเจริญเติบโตแบบสมดุล” (Balanced Growth Theory) ซึ่งแบ่งการพึ่งพากันออกเป็น 3 ลักษณะ กล่าวคือ ลักษณะแรกเป็นความพยายามตั้งโรงงานอุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้าบริโภคหลายๆแห่งขึ้นพร้อมๆกันเพื่อสร้างให้เกิดความต้องการซึ่งกันและกันสำหรับสินค้าใหม่ที่ผลิตขึ้น อันเป็นการขยายขอบเขตของตลาดภายในประเทศ ลักษณะที่สองเป็นการรวมกิจกรรมขึ้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจ (Infrastructure) เช่นการขนส่ง ไฟฟ้า น้ำประปา เข้าไว้ด้วยกันกับโรงงานอุตสาหกรรมที่ตั้งขึ้นในลักษณะแรกเพื่อลดต้นทุนซึ่งกันและกัน

ลักษณะสุดท้ายเป็นการรวมทุกโครงการเข้าด้วยกัน(Big Push) คืออุตสาหกรรม กิจกรรมขึ้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจและกิจกรรมผลิตสินค้าประเภททุน ซึ่งจะเป็นการขยายขนาดตลาดและได้ประโยชน์จากการประหยัดภายใน และการประหยัดจากภายนอกซึ่งการประหยัดทางเศรษฐกิจจากภายนอก เป็นบริการที่เกิดขึ้นแก่อีกฝ่ายโดยไม่ต้องจ่ายค่าบริการ (วัฒนา อิศรางกูร, 2522: 211-212) เช่น อุตสาหกรรม ก มีการประหยัดจากภายใน ทำให้ต้นทุนและราคาของผลผลิตลดลงซึ่งทำให้อุตสาหกรรม ข ที่ใช้ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม ก เป็นหลักมีกำไรมากขึ้น ก่อให้เกิดการลงทุนและการขยายตัวในอุตสาหกรรม ข เพิ่มขึ้น นำไปสู่ความต้องการผลิตผลของอุตสาหกรรม ก ที่มากขึ้น และทำให้อุตสาหกรรม ก มีกำไรมากขึ้น มีความสามารถในการขยายตัวเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน ซึ่งความสัมพันธ์นี้จะเกี่ยวโยงกันเป็นลูกโซ่เรื่อยไป

ในส่วนตัวที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐบาลและเอกชนนั้น โรเซนสไตน์ กล่าวถึง กระบวนการการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรมซึ่งต้องใช้ทุนในระดับสูงกว่า การดำเนินงานตาม โครงการต่างๆมีความยุ่งยากสลับซับซ้อนต้องคอยแก้ไขหลายสิ่งหลายอย่างจึงทำให้ต้องมีการเปลี่ยนแปลง

ส่วนต่างๆของแผนการดำเนินงานอยู่เรื่อยๆ ด้วยเหตุนี้ ข้อมูลรายละเอียดต่างๆเกี่ยวกับความก้าวหน้าของโครงการต่างๆจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะข้อมูลล่าสุดทั้งหลาย ดังนั้นจำเป็นต้องอาศัยการประสานงาน(co-ordination)ระหว่างหน่วยงานต่างๆของรัฐบาลอยู่เสมอ การประสานงานเหล่านี้ปรากฏว่า เป็นปัญหาหนึ่งเพราะมีการเพิกเฉยต่อสภาพการณ์ในท้องถิ่นของประเทศที่กำลังพัฒนา การขาดความรู้ข้อมูลต่างๆเกี่ยวกับท้องถิ่นซึ่งเป็นปัญหาเกี่ยวกับการประสานงานระหว่างหน่วยงานของรัฐบาลเอง (วัฒนา อิศรางกูร, 2522: 213-214)

ปัญหาการประสานงานอีกอย่างหนึ่งที่ต้องคำนึงคือ การประสานงานระหว่างภาครัฐบาลและเอกชน โดยทั้งสองฝ่ายต่างต้องเกื้อหนุนซึ่งกันและกันและมีใจแข่งขันกันเอง รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงกฎข้อบังคับต่างๆของรัฐบาลซึ่งต้องไม่เป็นการเพิ่มความเสี่ยงแก่ภาคเอกชน

อย่างไรก็ตาม การประหยัดจากการรวมตัวกันนั้นมีจุดจำกัด ถ้าหากมีขยายตัวมากเกินไปก็อาจทำให้เกิดผลเสียได้เพราะค่าใช้จ่ายต่างๆจะสูงขึ้น เนื่องจากจำนวนอุตสาหกรรมมีมากเกินไปกว่าที่ปัจจัยต่างๆสามารถอำนวยความสะดวกได้ (อัญชติ ภูวิชยสัมฤทธิ์, 2521: 6) ลักษณะแบบนี้เรียกว่า External diseconomies of scale กล่าวคือ การผลิตปริมาณมากขึ้นทำให้หน่วยต้นทุนได้ยากขึ้น อาจต้องตั้งซื้อวัตถุดิบจากที่ไกลๆ มีการแข่งขันซื้อวัตถุดิบทำให้ราคาวัตถุดิบสูงขึ้น และทำให้ราคาที่ดินสูงขึ้นด้วยเนื่องจากการผลิตขยายตัวอยู่ในที่เดียวกัน(เอกจิต วงศ์สุภชาติกุล, 2527: 43) บางครั้งแรงงานมีราคาสูงขึ้นเพราะการรวมตัวกันมีมาก

2.2 นิคมอุตสาหกรรม

2.2.1 ความหมายของนิคมอุตสาหกรรม

ตามพระราชบัญญัติการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ณ วันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2522 นั้น “นิคมอุตสาหกรรม” หมายถึง เขตอุตสาหกรรมทั่วไปหรือเขตอุตสาหกรรมส่งออกโดย “เขตอุตสาหกรรมทั่วไป” หมายถึง เขตพื้นที่ที่กำหนดไว้สำหรับการประกอบอุตสาหกรรมและกิจการอื่นที่เป็นประโยชน์หรือเกี่ยวเนื่องกับการประกอบอุตสาหกรรม ในขณะที่ “เขตอุตสาหกรรมส่งออก” หมายถึง เขตพื้นที่ที่กำหนดไว้สำหรับการประกอบอุตสาหกรรมและกิจการอื่นที่เป็นประโยชน์หรือเกี่ยวเนื่องกับการประกอบอุตสาหกรรมเพื่อส่งผลิตภัณฑ์ออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศ

นิคมอุตสาหกรรม (Industrial Estate) สามารถนำมาใช้เป็นมาตรการจูงใจและช่วยเหลือผู้ลงทุน มีผลต่อวิธีใช้ที่ดินและนำมาใช้ประกอบกับนโยบายวางผังเมืองได้ด้วย จุดประสงค์ของการนิคมอุตสาหกรรมในแต่ละประเทศนั้นมีหลายประการ ขึ้นอยู่กับภาวะและความต้องการของแต่ละประเทศรวมทั้งระดับความเจริญของประเทศนั้นๆด้วย(อัญชติ ภูวิชยสัมฤทธิ์, 2521: 98)

2.2.2 ความเป็นมาของการพัฒนานิคมอุตสาหกรรม

ความเป็นมาของนิคมอุตสาหกรรมในอังกฤษและอเมริกา

นิคมอุตสาหกรรมถือกำเนิดขึ้นในประเทศอังกฤษเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ.1896 เนื่องจากผลของสงครามโลกที่ทำให้เศรษฐกิจของประเทศเสียหาย และอุตสาหกรรมได้รับความกระทบกระเทือนจึงทำให้นิคมอุตสาหกรรมได้รับความสนใจจากรัฐบาลและเอกชนเป็นอย่างมากในการที่จะแก้ไขและบรรเทาภาวะการว่างงานและภาวะพื้นที่เสื่อมโทรม (Depressed Area) (นฤมล ชมภูงูช, 2537: 32)

Trafford Park Estate Limited เป็นเอกชนผู้ดำเนินการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมที่อังกฤษขึ้นเป็นครั้งแรกที่เมือง Manchester และได้รับสมญานามว่าเป็นมารดาแห่งนิคมอุตสาหกรรม (Mother of Industrial Estates) เนื่องจากนิคมอุตสาหกรรมดังกล่าวมีอิทธิพลและเป็นตัวอย่างในการสร้างนิคมอุตสาหกรรมของประเทศต่างๆ ในเครือจักรภพอังกฤษ ซึ่งนิคมอุตสาหกรรมในประเทศอังกฤษแบ่งได้เป็น 4 ประเภทคือ เพื่อการพาณิชย์ เพื่อพัฒนาชุมชน เพื่อพัฒนาพื้นที่และเพื่อโครงการที่อยู่ใหม่ในชนบท (สุริย์ บุญญาอนุพงศ์, 2541: 7)

ในสหรัฐอเมริกา มีการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมขึ้นในปี ค.ศ.1899 ที่เมืองชิคาโก ในรูปแบบธุรกิจเอกชนเรียกว่า The Clearing Industrial District และได้มีการพัฒนาบริเวณอุตสาหกรรมขึ้นในพื้นที่บางแห่งแต่การขยายตัวในระยะแรกเป็นไปอย่างเรื้อรังช้าจนกระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 จึงมีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้นจนก่อให้เกิดปัญหาการขาดแคลนทำเลที่เหมาะสมในการจัดตั้งหรือขยายโรงงาน อีกทั้งสภาพในนครใหญ่เริ่มไม่เหมาะสมที่จะตั้งโรงงานอุตสาหกรรมเนื่องจากปัญหาการจราจรติดขัด ขาดแคลนที่จอดรถ จึงมีการกระจายโรงงานออกไปสู่ท้องถิ่นในรูปแบบของนิคมอุตสาหกรรม ทำให้ท้องถิ่นสามารถเก็บภาษีได้มากขึ้น แรงงานในท้องถิ่นได้รับการพัฒนาซึ่งมีผลทำให้ท้องถิ่นมีความเจริญมากขึ้น

ความเป็นมาของนิคมอุตสาหกรรมในเอเชีย

ในเอเชีย ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศแรกที่มีการพัฒนานิคมอุตสาหกรรม เนื่องจาก การขยายตัวของอุตสาหกรรมเจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว ทำให้มีโรงงานอุตสาหกรรม ขนาดกลางและขนาดย่อมเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก แต่โรงงานเหล่านี้มักจะต้องอยู่ในเขตตัวเมืองหรือชุมชน ทำให้เกิดความแออัดในด้านสิ่งก่อสร้างและการจราจร ดังนั้น ในปี ค.ศ.1962 รัฐบาลญี่ปุ่น ได้ออกกฎหมายส่งเสริมการปรับปรุงอุตสาหกรรมขนาดย่อมขึ้น เรียกว่า “Smaller Enterprise Modernization Funds Assistance Law” ซึ่งเป็นกฎหมายเกี่ยวกับกองทุนที่ให้ความช่วยเหลือแก่วิสาหกิจที่จะรวมกันจัดตั้งเป็นนิคมอุตสาหกรรม โดยให้เงินกู้ที่ไม่คิดดอกเบี้ย

ในประเทศอินเดีย นโยบายส่งเสริมนิคมอุตสาหกรรมเริ่มใช้ในแผนพัฒนาระยะที่สองและต่อเนื่องมาเป็นหนึ่งในโครงการของ “หมู่บ้านและอุตสาหกรรมขนาดย่อม”

นิคมอุตสาหกรรมในประเทศอินเดียมีอยู่หลายร้อยแห่ง บางแห่งได้ผลดี บางแห่งเกิดปัญหา โดยเฉพาะนิคมที่จัดตั้งในเขตชนบท เช่นนิคมอุตสาหกรรมที่หมู่บ้านบานูร์(Banoor) ซึ่งมีปัญหาในการจัดซื้อที่ดิน ขาดผู้มาลงทุนและมีการร้องเรียนเกี่ยวกับความไม่สะดวกต่างๆ เช่น ติดตั้งไฟฟ้าลำบาก (อัญชลี ภูวิชยสัมฤทธิ์, 2521: 111)

ในประเทศสิงคโปร์ ซึ่งเป็นเกาะที่มีพื้นที่แคบจึงมีอุปสรรคที่ไม่สามารถพึ่งตนเองในเรื่องอาหาร และวัตถุดิบรวมทั้งไม่มีแหล่งแร่ธาตุเชื้อเพลิงที่สำคัญภายในประเทศ ดังนั้นรัฐบาลจึงต้องการสนับสนุนให้อาชีพหลักของประชาชนสิงคโปร์ ซึ่งเดิมคือการบริการเปลี่ยนมาเป็นการอุตสาหกรรมและเพื่อเป็นการส่งเสริมนักลงทุนและบรรเทาอุปสรรคพื้นฐานต่างๆของโรงงานอุตสาหกรรม รัฐบาลสิงคโปร์จึงใช้นิคมอุตสาหกรรมเป็นมาตรการส่งเสริมและจูงใจ

ในสิงคโปร์ มีโครงการนิคมอุตสาหกรรมอยู่ทั้งหมด 22 แห่ง ที่สำคัญที่สุดคือนิคมอุตสาหกรรมจูรง (Jurong Industrial Estate) ดำเนินงาน โดย Jurong Town Corporation ซึ่งเป็นบริษัทที่จัดตั้งขึ้น โดยรัฐบาลสิงคโปร์

รัฐบาลสิงคโปร์ใช้นโยบายเศรษฐกิจแบบเสรีนิคมจัดการกับนิคมอุตสาหกรรมของตน กล่าวคือ รัฐเข้าไปควบคุมน้อยที่สุดหรือแทบจะไม่ควบคุมเลย และตั้งอัตราภาษีต่ำเพื่อเป็นสิ่งจูงใจให้ชาวต่างประเทศเข้ามาลงทุนและส่งเสริมนักท่องเที่ยวทั่วโลกให้มาท่องเที่ยวและซื้อสินค้าราคาถูกในสิงคโปร์ โครงการนิคมอุตสาหกรรมของสิงคโปร์จึงเป็นตัวอย่างที่ดีของนิคมอุตสาหกรรมที่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากนโยบายและการปฏิบัติมีการดำเนินการอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

ความเป็นมาของนิคมอุตสาหกรรมในประเทศไทย

ในปี พ.ศ.2504 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีนโยบายเร่งรัดการส่งเสริมอุตสาหกรรมโดยให้กระทรวงอุตสาหกรรมดำเนินการจัดตั้งคณะกรรมการพิจารณาการลงทุน และเผยแพร่ ชักชวน แนะนำ ตลอดจนให้ความสะดวกเพื่อส่งเสริมให้มีผู้ลงทุนทั้งในและนอกประเทศทำกิจการอุตสาหกรรมในประเทศไทยให้มากที่สุด และมอบหมายให้กระทรวงมหาดไทยตั้งคณะกรรมการกำหนดเขตที่ดินที่จะสร้างกิจการอุตสาหกรรม ณ ชานพระนครขึ้น รวมทั้งได้จัดตั้งคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงกฎหมายและร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับผังเมือง เพื่อกำหนดย่านต่างๆรวมทั้งย่านอุตสาหกรรมที่แน่นอนและถือปฏิบัติได้ โดยให้กรมโยธาธิการกำหนดแผนผังย่านอุตสาหกรรมบริเวณพระนคร และให้นักผังเมืองชาวอเมริกันกำหนดผังเมืองย่านอุตสาหกรรมในเขตชุมชนกรุงเทพฯ

ต่อมากระทรวงอุตสาหกรรมเห็นว่าการจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมบริเวณใกล้กับกรุงเทพมหานครเป็นปัญหาสำหรับผู้ประกอบการรายใหม่และผู้ที่จะปรับปรุงขยายโรงงาน เนื่องจากที่ดินมีราคาแพง ทำให้หาพื้นที่เพื่อจัดตั้งโรงงานที่เหมาะสมได้ยาก จึงคิดที่จะจัดหาที่ดินในทำเลที่เหมาะสมตั้งเป็นนิคมอุตสาหกรรมขึ้น โดยจัดให้มีสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการดำเนินงานของโรงงานอย่างพร้อมสรรพ และให้ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมเช่าที่ดินหรือเช่าซื้อที่ดินตั้งโรงงานในราคาต่ำ

ในปี พ.ศ.2506 กระทรวงอุตสาหกรรมได้จัดซื้อที่ดิน 2,430 ไร่ที่ ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี และดำเนินการวางผังเอก และปรับปรุงที่ดินแปลงนี้ให้เป็นนิคมอุตสาหกรรมแห่งแรกในประเทศไทย แต่โครงการนี้ต้องถูกระงับลงเนื่องจากคณะรัฐมนตรีได้มติให้ใช้ที่ดินแปลงดังกล่าวทั้งหมดเป็นที่ตั้งของศูนย์วิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย (AIT) และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์(บางส่วน) และให้ใช้ที่ดินที่ ตำบลบางชัน อำเภอมินบุรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จัดทำเขตอุตสาหกรรมแทนเพราะการคมนาคมสะดวกกว่า ใกล้ตลาดกว่าและมีทางออกหลายทาง ดังนั้นนิคมอุตสาหกรรมบางชันจึงเป็นนิคมอุตสาหกรรมชานเมืองแห่งแรกในประเทศไทยที่อยู่ในความรับผิดชอบของกรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม

ตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 339 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2515 โดยจอมพลถนอม กิตติขจร ให้จัดตั้งการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยขึ้น มีฐานะเป็นรัฐวิสาหกิจ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะเร่งรัดการพัฒนาอุตสาหกรรมและการจัดการอุตสาหกรรมให้เป็นระเบียบ รวมทั้งรับภาระการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมจากกรมโรงงานอุตสาหกรรมรวมถึงความรับผิดชอบของนิคมอุตสาหกรรมบางชันด้วย

ต่อมา ได้มีการยกเลิกประกาศคณะปฏิวัติดังกล่าวและประกาศใช้พระราชบัญญัติการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยเมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ.2522 โดยพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยไว้ดังนี้

- 1) จัดให้ได้มาซึ่งที่ดินที่เหมาะสมเพื่อจัดตั้งหรือขยายนิคมอุตสาหกรรมหรือเพื่อดำเนินธุรกิจอันที่เป็นประโยชน์หรือเกี่ยวเนื่องกับการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
- 2) ปรับปรุงที่ดินตาม (1) เพื่อให้บริการตลอดจนจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานของผู้ประกอบการอุตสาหกรรม เช่น การจัดให้มีถนน ท่อระบายน้ำ เป็นต้น
- 3) ให้เช่า ให้เช่าซื้อ และขายอสังหาริมทรัพย์หรือสังหาริมทรัพย์ในนิคมอุตสาหกรรมหรือเพื่อประโยชน์แก่กิจการของนิคมอุตสาหกรรมโดยตรง

- 4) ดำเนินธุรกิจที่เป็นประโยชน์หรือเกี่ยวเนื่องกับกิจการอันอยู่ในวัตถุประสงค์ของการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
- 5) ร่วมดำเนินงานกับบุคคลอื่นตามวัตถุประสงค์ใน (1) (2) หรือ (3) รวมทั้งการเข้าเป็นหุ้นส่วน จำพวกจำกัดความรับผิดชอบในห้างหุ้นส่วนจำกัดหรือถือหุ้นนิติบุคคลใดๆ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่เป็นประโยชน์หรือเกี่ยวเนื่องกับกิจการอันอยู่ในวัตถุประสงค์ของการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
- 6) ส่งเสริมและความคูนนิคมอุตสาหกรรมของเอกชนหรือหน่วยงานของรัฐ

2.2.3 จุดมุ่งหมายของการนิคมอุตสาหกรรม

การนิคมอุตสาหกรรมเป็นรัฐวิสาหกิจสังกัดกระทรวงอุตสาหกรรมที่เป็นกลไกในการพัฒนาประเทศโดยการกระจายอุตสาหกรรมสู่ภูมิภาคในรูปแบบของนิคมอุตสาหกรรม และเป็นยุทธศาสตร์การผลิตที่ผสมผสาน และสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมไทย ด้วยคุณภาพ 5 ประการ คือ

- 1) การก่อให้เกิดความเจริญทางเศรษฐกิจ (Economy)
 - 2) การกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค(Equitability)
 - 3) การรักษาสิ่งแวดล้อม(Environment)
 - 4) การก่อให้เกิดการถ่ายทอดทางเทคโนโลยี (Education)
 - 5) การก่อให้เกิดจริยปรัชญา(Ethics)
- (ที่มา: หนังสือ “การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย”)

2.3 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับทัศนคติ

2.3.1 ความหมายของทัศนคติ

ทัศนคติ(Attitude) มาจากรากศัพท์ภาษาละตินว่า “aptis” แปลว่า โน้มเอียงและเหมาะสม นำมาใช้ในความหมายของทัศนคติ หมายถึง ท่าทีที่แสดงออกมาของคนเราซึ่งบ่งบอกถึงสภาพของจิตใจ

ออลพอร์ต(Allport,1935) ให้ความหมายของ “ทัศนคติ” ว่าเป็นสภาพความพร้อมของจิตใจและประสาท เกิดจากการได้รับประสบการณ์ ซึ่งมีผลโดยตรงต่อการตอบสนองของบุคคลต่อสรรพสิ่งและสภาพการณ์ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับบุคคลนั้น

เครทซ์และกรัทซ์ฟิลด์ (Kretch and Grutchfield) กล่าวว่า ทัศนคติเป็นผลรวมของกระบวนการที่ก่อให้เกิดสภาพการจูงใจ อารมณ์ การรับรู้และกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกระบวนการเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการของบุคคล (ลัดดา กิติวิภาต,2537: 2)

จะเห็นได้ว่า “ทัศนคติ” เป็นส่วนที่ทำให้เกิดการแสดงออกด้านการปฏิบัติ มีลักษณะเป็นนามธรรม จึงทำให้มีผู้กำหนดความหมายของทัศนคติไว้หลายอย่าง อย่างไรก็ตาม ในที่นี้จะสรุปความหมายของทัศนคติว่า “ทัศนคติเป็นความคิดที่มีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ ซึ่งทำให้เกิดความพร้อมที่จะมีปฏิกริยาโต้ตอบในทางบวกหรือในทางลบต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด”

2.3.2 องค์ประกอบของทัศนคติ

เราสามารถแยกทัศนคติออกเป็น 3 องค์ประกอบด้วยกัน (ลัดดา กิติวิภาต ,2537: 3-4)คือ

- 1) องค์ประกอบทางด้านความรู้ความคิด (Cognitive Component) หมายถึง ความคิด ความเชื่อ การรับรู้ข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับสิ่งของหรือบุคคลหรือสภาพการณ์ต่างๆทางสังคม
- 2) องค์ประกอบทางด้านความรู้สึก (Affective Component) หมายถึง การประเมินความรู้สึก ความชอบ หรือการตอบสนองทางอารมณ์ที่มีต่อสิ่งของหรือบุคคล ซึ่งจะเป็นตัวเร้า “ความคิด” อีกต่อหนึ่ง และความรู้สึกที่ถูประเมินจะออกมาทั้งในแง่บวกและแง่ลบ อย่างไรก็ตามองค์ประกอบด้านความรู้สึกเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของทัศนคติ หรือเป็นศูนย์กลางของทัศนคติเนื่องจากความรู้สึกจะเกี่ยวข้องกับการกระทำ
- 3) องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) เป็นความพร้อมที่จะกระทำหรือเป็นองค์ประกอบที่มีแนวโน้มในทางปฏิบัติ

2.3.3 แหล่งที่ทำให้เกิดทัศนคติ

ทัศนคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้จากแหล่งทัศนคติต่างๆที่มีอยู่มากมาย แต่แหล่งที่ทำให้คนเกิดทัศนคติที่สำคัญ (ประภาเพ็ญ สุวรรณ, 2520: 64-65)คือ

- 1) ประสบการณ์เฉพาะอย่าง (Specific Experiences) คือเมื่อบุคคลมีประสบการณ์เฉพาะอย่างต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดในทางดีหรือไม่ดี จะทำให้เกิดทัศนคติต่อสิ่งนั้นไปตามทิศทางที่เคยมีประสบการณ์มาก่อน
- 2) การติดต่อสื่อสารข่าวสารกับบุคคลอื่น (Communication from others) การเกิดทัศนคติจากการรับรู้ข่าวสารต่างๆจากผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการที่เด็กได้รับในครอบครัว
- 3) สื่อที่เป็นแบบอย่าง (models)ซึ่งเป็นการเลียนแบบจากคนอื่น โดยขั้นแรกบุคคลจะมองเห็นว่าบุคคลอื่นมีการปฏิบัติอย่างไรและจะแปลความหมายของการปฏิบัตินั้นในรูปของทัศนคติ
- 4) องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับสถาบัน(Institutional Factors) เช่น โรงเรียน สถานที่ประกอบพิธีทางศาสนา เป็นต้น

2.3.4 ลักษณะของทัศนคติ

ทัศนคติมีลักษณะที่น่าสนใจศึกษาเนื่องจากมีส่วนเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมต่างๆของบุคคล แมคเดวิดและฮารารี(McDavid and Harari, 1969) ได้รวบรวมลักษณะของทัศนคติไว้ (McDavid and Harari, 1969 อ้างถึงใน จิระวัฒน์ วงศ์สวัสดิวัฒน์, 2538: 2-5)ดังนี้

- 1) ทัศนคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ ไม่ใช่สิ่งที่มีติดตัวมาแต่กำเนิด ซึ่งการสะสมประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมนับว่ามีอิทธิพลอย่างมากต่อทัศนคติ
- 2) ทัศนคติมีลักษณะของการประเมิน (evaluative nature) ทัศนคติเกิดจากการประเมินความคิดหรือความเชื่อที่บุคคลมีอยู่เกี่ยวกับสิ่งของ บุคคลอื่นหรือเหตุการณ์
- 3) ทัศนคติมีคุณภาพและความเข้ม (quality and intensity) คุณภาพและความเข้มของทัศนคติจะเป็นสิ่งบอกถึงทัศนคติของแต่ละคนที่มีความแตกต่างกัน คุณภาพของทัศนคติได้จากการประเมิน ซึ่งอาจมีทัศนคติทางบวกหรือทัศนคติทางลบ ส่วนความเข้มจะบอกถึงความมากน้อยของทัศนคติทางบวกหรือทางลบหรือบอกระดับการประเมิน เช่น ชอบมาก ชอบปานกลาง ชอบน้อย
- 4) ทัศนคติมีความคงทนไม่เปลี่ยนแปลง (permanence) เป็นการกล่าวถึงทัศนคติที่ฝังแน่นลึกซึ้ง เนื่องจากสิ่งที่ประเมินมีความชัดเจนถูกต้องแน่นอน หรือมีการสะสมประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งนั้นมาเป็นเวลานาน

- 5) ทักษะต้องมีสิ่งที่มีที่หมายถึง (attitude object) หมายความว่าทัศนคติจะต้องมีสิ่งที่มีที่หมายถึงแน่นอนว่าเป็นทัศนคติต่ออะไร จะไม่มีทัศนคติลอยๆและจะต้องมีความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งนั้น
- 6) ทักษะมีลักษณะของความสัมพันธ์ หมายถึง ทัศนคติแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งของ บุคคลอื่นหรือสถานการณ์ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวเกิดจากคุณลักษณะที่คล้ายคลึงกันของส่วนต่างๆของสิ่งทีกล่าวถึง ความสัมพันธ์ยิ่งสูงมากเท่าใดการรวมตัวของแต่ละทัศนคติก็จะยิ่งแน่นแฟ้นและจะนำไปสู่ความคงทนไม่เปลี่ยนแปลงง่ายของทัศนคติ

2.3.5 ทักษะกับความคิดเห็นและทัศนคติกับความเชื่อ

คำว่า “ทัศนคติ” กับ “ความคิดเห็น” มักจะใช้ควบกันเพราะคนทั่วไปคิดว่ามีความหมายใกล้เคียงกัน แต่ในความเป็นจริงแล้วทั้งสองคำมีความหมายแตกต่างกันมาก เนื่องจากความคิดเห็นมีองค์ประกอบของความรู้ (cognitive) มากกว่าองค์ประกอบของความรู้สึก(affective) ในขณะที่ทัศนคติจะมีองค์ประกอบของความรู้สึกมากกว่า หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือความคิดเห็นเป็นเรื่องเกี่ยวกับการพิจารณาความเป็นไปได้ของเหตุการณ์และความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ แต่ทัศนคติจะเกี่ยวข้องกับความปลอดภัยและความต้องการ

คำว่า “ทัศนคติ” และ “ความเชื่อ” มีความแตกต่างเช่นเดียวกับ “ทัศนคติและความคิดเห็น” เนื่องจากความเชื่อมีองค์ประกอบของความรู้ แต่ทัศนคติมีทั้งองค์ประกอบของความรู้และองค์ประกอบของความรู้สึก

2.3.6 การวัดทัศนคติ

การวัด(Measurement)ทัศนคติ หมายถึง การกำหนดตัวเลขให้กับทัศนคติตามเกณฑ์ที่ได้ตั้งไว้ ซึ่งการวัดดังกล่าวแบ่งออกได้เป็นหลายประเภท (ลัดดา, 2532:77) แต่ที่สำคัญมีอยู่ 3 ประเภท คือ

1) มาตรฐานแบบเทอร์สโตน (Therstone)

เป็นมาตรฐานวัดทัศนคติในรูปแบบสเกลต่อเนื่องหนึ่งมิติของความรู้สึกตรงข้ามจากบวกไปหาลบ จากความรู้สึกชอบไปยังความรู้สึกไม่ชอบ ซึ่งเทอร์สโตนเรียกมาตรฐานวัดของเขาว่า “มาตรฐานวัดภาคเท่ากันตามปรากฏ” (Equal-Appearing Interval Scale)

2) มาตรวัดแบบลิเคอร์ท (Likert)

วิธีการนี้สร้างขึ้นโดย Renis Likert ในปี 1932 ซึ่งเป็นกระบวนการของการสร้างแบบสอบถามโดยการสร้างข้อความขึ้นมาหลายๆข้อความให้ครอบคลุมหัวข้อที่เราศึกษา การตอบแบบสอบถามนี้มีข้อให้เลือกห้าข้อคือ 1)เห็นด้วยอย่างมาก 2)เห็นด้วย 3)ไม่แน่ใจ 4)ไม่เห็นด้วย 5)ไม่เห็นด้วยอย่างมาก และการให้คะแนนขึ้นอยู่กับชนิดของคำถามว่าเป็นข้อความเชิงลบหรือเชิงบวก

วิธีการนี้เป็นมาตรวัดที่แก้ไขข้อจำกัดที่ยุงยากของแบบเทอร์สโตน เนื่องจากมีความเชื่อถือได้สูงและไม่ต้องหาผู้เชี่ยวชาญมาตัดสินหาค่าประจำข้อ ลิเคอร์ทเรียกมาตรวัดทัศนคติของเขาว่า “วิธีการประเมินแบบรวมค่า” (Method of Summited Rating)

3) มาตรวัดแบบออสกู๊ด (Osgood)

ออสกู๊ด เชื่อว่า ทัศนคติเป็นแรงจูงใจที่มีต่อการตอบสนองที่เกิดจากผลการประเมิน ทำให้มีแนวโน้มที่จะเข้าหาหรือหลีกเลี่ยงสิ่งนั้น ดังนั้นมาตรวัดทัศนคติของกลุ่มนี้จึงใช้สเกลต่อเนื่อง มีการประเมินโดยอาศัยคำคุณศัพท์ที่มีความหมายตรงข้ามคือทางบวกและทางลบ และมีจุดแบ่งครึ่งที่เป็นกลาง ออสกู๊ดเรียกมาตรวัดของเขาว่า “มาตรวัดโดยอาศัยการจำแนกความหมายของคำ” (Semantic Differential Scale)

ในงานวิจัยครั้งนี้จะใช้วิธีแบบออสกู๊ด ดังนั้นจึงจะอธิบายวิธีสุดท้ายนี้โดยละเอียด การสร้างและการใช้มาตรวัดแบบออสกู๊ด

- 1) ใช้คำต่างๆประกอบกับมโนทัศน์ (concept) เป็นส่วนประกอบของสิ่งที่เราต้องการจะศึกษา เช่นถ้าเราจะศึกษาทัศนคติที่มีต่อสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของโรงงาน มโนทัศน์อาจประกอบด้วยหลายอย่าง เช่น เกี่ยวกับสาธารณูปโภค เกี่ยวกับการคมนาคม
- 2) สร้างสเกลโดยใช้คำคุณศัพท์ที่มีความหมายตรงข้ามเป็นคู่ (bipolar adjective) หรืออาจใช้คำแสดงลักษณะที่เป็นขั้ว เช่น มีการซ่อมพื้นผิวจราจร-ไม่มีการซ่อมพื้นผิวจราจร
- 3) การให้คะแนนขึ้นอยู่กับจำนวนสเกลว่ามีกี่ช่อง โดยอาจกำหนดคะแนนมากไว้ทางคำคุณศัพท์ด้านบวก (positive) และคะแนนน้อยไว้ทางคำคุณศัพท์ด้านลบ (negative) หรืออาจให้ช่องกลางมีค่าเท่ากับศูนย์ คะแนนถัดจากศูนย์จะเป็น +1 +2 และ -1 -2 ตามลำดับ

ดี / 7 / 6 / 5 / 4 / 3 / 2 / 1 / เลว

ดี / +3 / +2 / +1 / 0 / -1 / -2 / -3 / เลว

การให้คะแนนทั้งสองแบบนี้ไม่มีความแตกต่างกันในทางการคำนวณ

4) นำคะแนนของสเกลทั้งหมดมารวมกัน จะเป็นคะแนนรวมของหนึ่งมโนทัศน์ ซึ่งในการรวมคะแนนนี้ มักจะรวมคะแนนของสเกลที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ไรท์ก็ตีค่าคุณศัพท์กับมโนทัศน์ที่ใช้ในมาตรวัดทำได้ 3 แบบ คือ

4.1 คำคุณศัพท์หลายๆคู่ต่อหนึ่งมโนทัศน์ เช่น

ท่านมีความคิดอย่างไรต่อ “แรงงาน”

ยากจน /----/----/----/----/ ร่ำรวย

มีคุณภาพ /----/----/----/----/ ไม่มีคุณภาพ

หาได้ง่าย /----/----/----/----/ หาได้ยาก

4.2 คำคุณศัพท์หนึ่งคู่ต่อหนึ่งมโนทัศน์ เช่น

1) ท่านมีความรู้สึกอย่างไรต่อ “การคมนาคม”

สะดวก /----/----/----/----/ ลำบาก

2) ท่านมีความรู้สึกอย่างไรต่อ “น้ำประปาในนิคมอุตสาหกรรม”

ไหลแรง /----/----/----/----/ ไหลค่อย

4.3 คำคุณศัพท์หนึ่งคู่สำหรับหลายมโนทัศน์

เช่น ผู้ประกอบการ ยากจน /----/----/----/----/ ร่ำรวย

คนงาน ยากจน /----/----/----/----/ ร่ำรวย

ข้าราชการ ยากจน /----/----/----/----/ ร่ำรวย

ในงานวิจัยฉบับนี้จะใช้วิธีในข้อ 4.2 ซึ่งถือว่าวัดได้ทั้งด้านคุณภาพและปริมาณ รวมทั้งทิศทางและความเข้มของปฏิกริยา กล่าวคือ ทิศทางไปในทางดีหรือไม่ดี และความเข้มในลักษณะนั้นมากหรือน้อยเพียงใด

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่กล่าวถึงนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับนิคมอุตสาหกรรมในที่ต่างๆ ทั้งในแง่ของการตรวจสอบประสิทธิภาพของการตั้งนิคมอุตสาหกรรม ผลกระทบและปัญหาที่เกิดขึ้นจากการสอบถามผู้ที่เกี่ยวข้องกับนิคมอุตสาหกรรม เช่น ผู้ประกอบการ แรงงาน เป็นต้น

ชูเกียรติ จุณณะปิยะ (2524) ได้ทำการประเมินประสิทธิผลทางการบริหารของนิคมอุตสาหกรรมบางชั้น โดยทำการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง และทำการสอบถามผู้ประกอบการในนิคมอุตสาหกรรมบางชั้น พบว่า จากการที่นิคมอุตสาหกรรมบางชั้น โอนเข้ามาอยู่ในความรับผิดชอบของการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยในปี 2516 ทำให้ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมเข้ามาลงทุนมากขึ้น ซึ่งผู้ประกอบการเหล่านี้สามารถผลิตสินค้าและมีปริมาณการขายในระดับที่สูงขึ้น เนื่องจากความช่วยเหลือของนิคมอุตสาหกรรมบางชั้นในการจัดปัญหาของความล่าช้าต่างๆ ที่มักจะเกิดขึ้น เช่น การขออนุญาตประกอบกิจการ ในส่วนของสิ่งแวดล้อมพบว่า โรงงานอุตสาหกรรมในนิคมอุตสาหกรรมบางชั้นไม่มีการสร้างมลภาวะเนื่องจากการดำเนินการควบคุมและตรวจตราระบบระบายของเสียอยู่เป็นประจำ นอกจากนี้แรงงานส่วนใหญ่ซึ่งมีถึง 5,700 คนเป็นคนในท้องถิ่นซึ่งทำให้เป็นการพัฒนาด้านแรงงานและกระจายความเจริญสู่ท้องถิ่นด้วย

สุภาวรัตน์ พุพัง (2536) ทำการศึกษาถึงผลกระทบของนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือที่มีต่อจังหวัดลำพูน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะวิเคราะห์และประเมินผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคมของนิคมอุตสาหกรรมที่มีต่อจังหวัดลำพูน และมีแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมในพื้นที่อื่นๆ อีกด้วย ผลจากการศึกษาพบว่า การตั้งนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือจะมีผลกระทบโดยตรงทางกายภาพ คือเกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินทั้งในบริเวณพื้นที่โดยรอบและชุมชนเมือง ด้านเศรษฐกิจก่อให้เกิดการจ้างงาน การอพยพของแรงงานและการเพิ่มรายได้ สำหรับเรื่องสิ่งแวดล้อมนั้นจะก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับน้ำเสีย มลภาวะและการจัดเก็บขยะ อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาได้แสดงให้เห็นว่าผลกระทบของนิคมอุตสาหกรรมเป็นผลดีมากกว่าผลเสีย

ธัญญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา (2537) ได้ทำการสำรวจปัญหาและความต้องการของผู้อยู่อาศัยในเมืองอุตสาหกรรมใหม่ โดยศึกษาเฉพาะชุมชนเมืองใหม่บางพลี ซึ่งแบ่งพื้นที่ออกเป็นย่านอุตสาหกรรม(ดำเนินงานโดยการนิคมอุตสาหกรรม) พื้นที่อำนวยความสะดวก พื้นที่ธุรกิจและที่อยู่อาศัย ในการสอบถามความพึงพอใจต่อบริการต่างๆ ของรัฐด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการพบว่าประชาชนมีความพอใจระดับต่ำสุดในเรื่องขยะ รองลงมาคือ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน น้ำประปา สภาพถนนและทางเท้า บริการโทรศัพท์และบริการสถานีอนามัยตามลำดับ ซึ่งปัญหาดังกล่าวข้างต้นสรุปผลว่ามีสาเหตุมาจากการที่มีผู้อยู่อาศัยหนาแน่นมากเกินไป

นฤมล ชมบุญช (2537) ได้ทำการประเมินค่าข้อได้เปรียบก่อนและหลังการตัดสินใจของผู้ประกอบการในการตั้งโรงงานที่นิคมอุตสาหกรรมนวนครพบว่า ข้อได้เปรียบของนิคมอุตสาหกรรมนวนครมี 5 ประการ คือด้านสาธารณูปโภค ด้านการบริหาร ด้านที่ดินและโรงงาน ด้านความเชื่อมโยงภายนอกนิคมอุตสาหกรรมนวนครและด้านความเชื่อมโยงภายในนิคมอุตสาหกรรม และยังพบว่า ผู้ประกอบการประเมินค่าข้อได้เปรียบก่อนการตัดสินใจสูงกว่าหลังการตัดสินใจ

โอภาส ศรีฉันทะมิตร (2538) ได้วิจัยเกี่ยวกับการสร้างแรงจูงใจให้เกิดการย้ายถิ่นของแรงงานเข้าสู่นิคมอุตสาหกรรมแหลมฉบัง โดยศึกษาจากกลุ่มผู้บริหารในสถานประกอบการและแรงงานย้ายถิ่น พบว่า จากการที่รัฐบาลมีการเตรียมความพร้อมในการสร้างระบบโครงสร้างพื้นฐานต่างๆที่จำเป็นสำหรับการประกอบกิจการอุตสาหกรรม ได้แก่ ความพร้อมด้านสาธารณูปโภคพื้นฐานต่างๆ เช่น ระบบไฟฟ้า ประปา การสื่อสารและโทรคมนาคม ความพร้อมด้านระบบจราจรและการคมนาคมขนส่ง การปรับปรุงและขยายเส้นทางจราจรทางบก การสร้างเส้นทางรถไฟสายศรีราชา-แหลมฉบังและท่าเรือพาณิชย์ติดกับเขตพื้นที่อุตสาหกรรม การส่งเสริมการลงทุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนในการได้รับสิทธิประโยชน์ต่างๆเป็นเหตุจูงใจให้ภาคเอกชนเข้ามาลงทุนในนิคมอุตสาหกรรมแหลมฉบัง และมีแรงจูงใจทางด้านเศรษฐกิจเป็นตัวดึงดูดให้เกิดการย้ายถิ่นของแรงงาน

จักรภพ กาบทอง (2539) ทำการวิจัยโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงสภาพความเป็นอยู่สภาพทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนปัญหาที่อยู่อาศัยของลูกจ้างแรงงานที่ทำงานผลิตอุปกรณ์ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์รวมทั้งผู้ประกอบการและสอบถามความคิดเห็นของผู้ประกอบการในเรื่องการจัดการจัดหาที่อยู่อาศัยให้ลูกจ้างแรงงานรวมถึงปัญหาที่พบ วิธีแก้ไขและการเสนอแนะแนวทางในการจัดหาที่อยู่อาศัยสำหรับลูกจ้างแรงงาน จากการวิจัยพบว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่ไม่มีที่อยู่อาศัยให้กับลูกจ้างแรงงาน แรงงานส่วนใหญ่จะเช่าห้องพักอยู่ซึ่งเป็นของเอกชน และแรงงานที่เช่าห้องพักของเอกชนมีความพึงพอใจในระดับพอใช้หรือปานกลางต่อที่อยู่อาศัย ปัญหาที่พบ คือ ปัญหาเรื่องค่าเช่าซึ่งมีราคาสูง ทำให้ลูกจ้างต้องใช้จ่ายเงินในส่วนนี้มากกว่าค่าใช้จ่ายอื่นๆ จึงมีการเสนอแนะแนวทางให้มีการจัดสวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย คือผู้ประกอบการร่วมมือกับผู้ประกอบการด้วยกันหรือร่วมลงทุนกับกลุ่มนักพัฒนาที่ดินสร้างที่พักอาศัยให้กับแรงงานเช่าในราคาที่ถูกลง

พรณิศา วิมุกตานนท์(2540) ได้ทำการวิจัยเพื่อการประมาณการความต้องการใช้พื้นที่ของการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยในปี 2539-2543 อันจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนงานและการวางนโยบายที่เหมาะสมในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การนิคมอุตสาหกรรมแบ่งกลุ่มอุตสาหกรรมที่เข้ามาใช้พื้นที่ของโครงการไว้ 20 ประเภท อุตสาหกรรมที่มีศักยภาพ ได้แก่ อุตสาหกรรมปิ๋ย ซี เคมีภัณฑ์และอุตสาหกรรมน้ำมันและพลังงาน